

Η Χριστού γέννα μέσα από τα ηχοτοπία των ύμνων

[Πολιτισμός](#) / [Βυζαντινή Μουσική](#) / [Θεία Λατρεία](#)

[Σωτήριος Δεσπότης, Δρ Μουσικολογίας-Συνθέτης](#)

Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου ορίζει μια σειρά γεγονότων που εκπληρώνονται την ημέρα των Χριστουγέννων. Ημέρα όπου ο Θεός Λόγος γίνεται και άνθρωπος για να μας χαρίσει το δώρο της Αναστάσεώς μας. Για να μας νοηματοδοτήσει στόχους και πορεία ζωής. Η Ανάσταση, λοιπόν, η εορτή των εορτών, όπως μας πληροφορεί ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός στον περίφημο αναστάσιμο κανόνα του, είναι παρούσα σε κάθε λατρευτική σύναξη. Δεν θα μπορούσε να απουσιάζει από τη Γέννα του Χριστού, μιας και η Γέννα Του είναι η αρχή της Αναστάσεώς μας.

Τα γεγονότα της Γεννήσεως ορίζουν έναν λειτουργικό κύκλο μέσα στον οποίο η ορθόδοξη υμνογραφία, δημιουργώντας καινά ποιητικά και μελωδικο-ρυθμικά σχήματα, εξυμνεί το μεγαλείο τους. Η Γέννα Του, παρουσιάζεται με ποικιλία τρόπων βάσει του ήθους που χαρακτηρίζει τον κάθε ήχο. Μέσα στις ηχοπαλέτες των μελοποιών, που αποδίδουν με όλες τις πιθανές εκφάνσεις τον γραπτό λόγο, ξεχωριστές θέσεις έχουν ο δεύτερος, ο τέταρτος, ο πλάγιος του δευτέρου και ο

πλάγιος του τετάρτου. Είναι οι ήχοι που συναντιούνται περισσότερο στις ακολουθίες. Ακολουθούν ο πρώτος και ο πλάγιός του και εν συνεχεία ο βαρύς και ο τρίτος, εμφανώς ως οι λιγότερο παρουσιαζόμενοι ήχοι στα μουσικά κείμενα που σχετίζονται με την εορτή. Φαίνεται ότι οι μελοποιοί εκφράζονται περισσότερο με το ήθος των μελωδιών κυρίως του μαλακού διατόνου και του χρώματος.

Τα μουσικά νοήματα με τα οποία ηχητικά παρουσιάζονται τα ποιητικά κείμενα, καταγράφονται με τις δυναμικές που τα σημαδόφωνα περιέχουν και στενογραφικά απεικονίζουν στους μουσικούς κώδικες. Το γεγονός της μελοποίησης συμπληρώνεται με την ερμηνευτική προσέγγιση των θεραπειών του αναλογίου. Μία κατάθεση ξεχωριστή για τον κάθε ερμηνευτή μιας και ο περιγραφικός χαρακτήρας των σημαδοφώνων πλουσιοπάροχα χαρίζει δυνατότητες επιλογής υλικών από μια μεγάλη ποικιλία ερμηνευτικών προτάσεων παράδοση.

Ο κανόνας των Πατέρων που ακούγεται στον Όρθρο της Κυριακής προ της

Χριστού Γεννήσεως στην ηχοπαλέτα του πλαγίου του δευτέρου, έχοντας ως πρότυπό του τον Ειρμό «Κύματι θαλάσσης», άμεσα μας παραπέμπει στον ορθρινό κανόνα που ακούγεται στους ναούς μας το βράδυ της Μεγάλης Παρασκευής και το βράδυ του Μεγάλου Σαββάτου. Παρούσα η της Ανάστασης αλήθεια μέσα από το ηχογεγονός αυτό. Και εάν μελετήσουμε με προσοχή το περιεχόμενό του πρώτου τροπαρίου του συγκεκριμένου κανόνα, από την Κυριακή προ της Χριστού Γεννήσεως, μεταφερόμαστε άμεσα στην περίοδο της Μεγάλης Εβδομάδας μιας και γίνεται λόγος για το γεγονός της καθόδου του Κυρίου μας στον Άδη και στην Ανάσταση που ακολουθεί. Βέβαια, μετά τον κανόνα αυτό ακολουθεί ο προεόρτιος σε ήχο πρώτο με μελωδικο-ρυθμικό πρότυπο τον κανόνα «Χριστός γεννάται» σαν να μας “επιστρέφει” από το μεγαλοβδομαδιάτικο σύντομο ταξίδι στην εορταστική ατμόσφαιρα των Χριστουγέννων.

Κάνουμε λόγο για ένα μουσικό ταξίδι που θα ξανασυναντήσουμε. Αν προσέξουμε, το Διώδιον του Αποδείπνου της 21^{ης} Δεκεμβρίου έχει τους ίδιους ειρμούς που συναντούμε στον κανόνα του Όρθρου της Μεγάλης Τρίτης και το Τριώδιον του Αποδείπνου της 23^{ης} Δεκεμβρίου έχει τους ίδιους ειρμούς που συναντούμε στον κανόνα της ακολουθίας των Αγίων και Αχράντων Παθών, γεγονότα που συνεπικουρούν στο ότι η μελοποιητική δραστηριότητα της περιόδου των Χριστουγέννων συνδέεται με τη χαρά της Αναστάσεως, κάτι που και οι κανόνες των εορτών μαρτυρούν, τονισμένοι στο πανηγυρικό ήθος του πρώτου ήχου, καθώς και ομοιότητες που συναντούμε πριν φτάσουμε σε αυτούς σε τροπάρια των Μεγάλων Ωρών. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αναφέρουμε το «Τάδε λέγει Κύριος τοις Ιουδαίοις» σε ήχο πλάγιο του τετάρτου, πρώτο τροπάριο της Στ΄ Ωρας που ακούγεται το πρωί της Μεγάλης Παρασκευής με το «Τάδε λέγει Ιωσήφ προς την Παρθένον», στον ίδιο ήχο, που ακούγεται ως τρίτο τροπάριο της Α΄ Ωρας των Χριστουγέννων. Το δεύτερο και πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το τρίτο τροπάριο της ΣΤ΄ Ωρας που συναντούμε και στις δύο ακολουθίες. Σε ήχο πλάγιο του πρώτου ξεκινούν με τον ίδιο ακριβώς τρόπο: «Δεύτε Χριστοφόροι λαοί κατίδωμεν». Τελειώνοντας, τόσο στην Θ΄ Ωρα των Χριστουγέννων όσο και στην Θ΄ Ωρα που ακούγεται τη Μεγάλη Παρασκευή έχουμε αντίστοιχα ομόηχη μελοποιητική δραστηριότητα και στα τρία τροπάρια.

Το γεγονός ότι η Χριστού Γέννα είναι συνάμα και η γέννηση της ελπίδας που η Ανάσταση χαρίζει στην ανθρωπότητα, δεν θα μπορούσε να μην παρουσιαστεί από υμνογράφους των δύο αυτών δεσποτικών εορτών. Με έναν εκπληκτικό τρόπο γεμάτο από νατουραλιστικές εικόνες και συμβολικά υπονοούμενα, παρουσιάζουν το Θείο αυτό γεγονός καταδεικνύοντας την παραπάνω αλήθεια.

Μία σύντομη ματιά στα κείμενα του αγίου Ρωμανού του μελωδού, στους κανόνες

των αγίων Ιωάννου Δαμασκηνού και Κοσμά Μαΐουμά, στο Δοξαστικό της Κασίας μοναχής, στα στιχηρά των Ανδρέα Ιεροσολυμίτου, Γερμανού και Ανατολίου, και στα ηχοτοπία που χρησιμοποίησαν, αρκεί για να μας καταδείξει το γεγονός αυτό. Ένα γεγονός που καταμαρτυρεί και άλλη μια ακόμη αλήθεια. Στο χώρο της λατρείας όλες οι τέχνες αποτυπώνουν την κοινή πορεία έκφρασης της αισθητικής που χαρακτηρίζει την ορθοδοξία, που δεν είναι τίποτε άλλο από το μήνυμα της Ανάστασης.

Ποιητικά κείμενα από τα πρωτοχριστιανικά χρόνια σμίγουν με κείμενα τόσο από την πρώτη μελοποιητική ακμή, την περίοδο των κοντακίων, όσο και από τη δεύτερη, την περίοδο των κανόνων και επεκτείνονται και πιο πέρα, καταδεικνύοντάς μας ότι τα της παραδόσεως ζουν και ενώνουν το χτες με το σήμερα, δημιουργώντας τις παρακαταθήκες του αύριο. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τη δοξολογία «Δόξα εν υψίστοις Θεώ», το Κοντάκιο της εορτής «Η Παρθένος σήμερα» και τους κανόνες της εορτής. Κι αν δούμε και τους βίους των υμνογράφων θα κατανοήσουμε ότι προσωπικότητες από διαφορετικές περιοχές και έθνη, ζωγράφισαν με τους λόγους τους την εικόνα της του Χριστού Γεννήσεως. Οικουμενικής διάστασης η ποιητική ταυτότητα των κειμένων!

Τελικά, η Πεμπτουσία της Αναστάσεως φωτίζει όλες τις πτυχές της ορθόδοξης παρουσίας. Και ο λόγος είναι απλός. Όλα νοηματοδοτήθηκαν και ο θάνατος μετατρέπεται σε «Γέννα» στο Φως της Αναστάσεως!

<https://bit.ly/3vebwg7>